

Politička ispovijest Dobrice Ćosića

Slavoljub Đukić, *Lovljenje vetra. Politička ispovest Dobrice Ćosića*,
Beograd: Samizdat B92, 2001, 272. str.

Knjiga **Slavoljuba Đukića** objavljena je upravo na početku postmiloševićevskog perioda u Srbiji početkom 2001. godine. Knjiga se sastoji od dva dijela, od kojih prvi dio čine tekstovi iz Đukićeve knjige o Dobriši Ćosiću *Čovek u svom vremenu*, objavljene još 1989. godine, kada je Ćosić bio u svojevrsnom „disidentskom“ razdoblju, dok drugi dio obuhvaća razgovore autora s Ćosićem poslije 1989. godine te dijelove njegova dnevnika i razne druge privatne bilješke. U drugom je dijelu uz ostalo prikazana njegova djelatnost u procesu raspada Jugoslavije, zatim dolazak na mjesto predsjednika „krnje“ Jugoslavije sredinom 1992. godine te priča o njegovim slaganjima i sukobima sa Slobodanom Miloševićem. Knjiga ima važnost i za hrvatsku historiografiju jer u seriji razgovora sa Slavoljubom Đukićem Ćosić otvoreno progovara o procesima rađanja (veliko)srpske ideologije, o sporovima oko percepcije s drugim narodima, o jugoslavenskom pitanju. Jasno se oslikava „novi kurs“ srpske inteligencije, većinom okupljene oko SANU, koja je ponudila svoj put izlaska iz jugoslavenske krize, inzistirajući na srpskoj obnovi i Jugoslaviji na novim temeljima, u kojoj bi bila neosporna srpska dominacija. S nekim kritičkim stavovima, prema Ćosićevim tvrdnjama iznesenim između ostaloga i u ovoj knjizi, hrvatska se historiografija upoznala u 9. broju *Dijalozi povjesničara-istoričara* gdje je problematiziran njegov odnos prema Aleksandru Rankoviću te dometi njegove polemike početkom 60-tih godina s najistaknutijim slovenskim intelektualcem Dušanom Pirjavcem.¹

Na početku svojih razgovora s Đukićem, Ćosić opisuje svoje sudjelovanje u redovima partizana u Srbiji, a zatim svoju funkciju „profesionalnog agitpropovca“ u CK KP Srbije. Nakon objavljivanja romana *Daleko je sunce* 1951. godine, Ćosić se odlučuje za književničku karijeru. Sljedeće je godine dva mjeseca boravio u logoru na Golom Otoku, u „posjetu“ informbirovcima, jer je, kako se sam izrazio Rankoviću, želio literarno oblikovati njihovu „dramu i tragiku“. Poslije razgovora o Milovanu Đilasu, kojem predbacuje potpuno neracionalnu pobunu protiv partijskog vrha, dolazi epizoda iz 1961. godine kada ga je Josip Broz Tito pozvao na dvomjesečno putovanje brodom „Galeb“ u afričke zemlje jer je na tom putovanju „politički oportuno potreban jedan književnik i intelektualac“. Prvo indirektno političko djelovanje Ćosić je, na nagovor Tita, postigao u polemici s Dušanom Pirjavcem, najistaknutijim slovenskim intelektualcem, u kojoj se tada na prikriven način vodila borba oko novog ustroja Jugoslavije zbog najave novoga jugoslavenskog ustava (1963). Zastupajući stavove da je svaka manifestacija posebnoga, tj. nacionalnoga u pravilu retrogradna, smatrajući *socijalističko jugoslavenstvo* kao viši oblik integracije, Ćosić je zapravo iznosio mišljenje tadašnjega partijskog vrha, zapravo Tita, kojemu su se suprotstavljale reformske snage u partiji, a čime je on zapravo želio ispitati pravo stanje stvari. U pitanju je bilo različito gledanje na pojam nacije i jugosla-

¹ O. MILOSLAVLJEVIĆ, Jedno (ne)razumjevanje Jugoslavije: Ranković na prekretnici, *Dijalozi povjesničara-istoričara* 9 (2004), 417-431; L. PEROVIĆ, Kako su se izražavali različiti politički interesi u Jugoslaviji? Polemika između Dobrice Ćosića i Dušana Pirjavca 1961./1962. godine, *Dijalozi povjesničara-istoričara* 9 (2004), 189-209.

venstva kod partijskog vrha i nekih predstavnika republika. Politički je pad Aleksandra Rankovića 1966. godine po Ćosiću bila njegova prekretnica u kojoj je za sva vremena raskrstio s „iluzijom jugoslavenstva“. Na 14. sjednici CK SK Srbije 1968. on je otvoreno progovorio protiv jačanja federalističkih tendencija zbog republičkih granica koje nisu ni etničke ni povijesne. U svojim pismima Predsjedništvu CK SKJ, Titu i drugima, Ćosić je Rankovićev pad opisao kao pad Srbije, a njegovu smjenu kao udarac srpskom narodu. Takav je stav značio neminovno raskid s partijom, a time se promijenio i Ćosićev položaj koji postaje partijski disident.

Poslije udaljavanja iz javnog života Ćosić nalazi utočište u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti (SANU). U drugoj polovici 80-tih godina Ćosić je inicijator za osnivanje Odbora za odbranu slobodne misli. U svojim kontaktima s predstavnicima slovenske inteligencije krajem 1985. godine, konkretno oko uredništva *Nove revije*, u borbi za demokratizaciju zemlje Ćosić postaje svjestan antijugoslavenstva Slovenaca i njihova osjećaja ugroženosti. U svojim pismima Niki Grafenaueru i Spomenki Hribar, slovenskim intelektualcima, optužuje njihovo udaljavanje od Jugoslavije i najavljuje osnutak srpskoga nacionalnog programa. Iako nije bio jedan od tvoraca Memoranduma SANU, njegove su ideje o položaju Srbije u Jugoslaviji bile istaknute u tekstu Memoranduma. Proglašavajući Jugoslaviju teškim bolesnikom i neizvjesnim društvom, Ćosić traži vraćanje Srbiji kao nacionalnoj državi srpskog naroda te negira bilo kakav suverenitet autonomnim pokrajinama Vojvodini i Kosovu, čime javno odbacuje Ustav iz 1974. godine. Pojavu Slobodana Miloševića na političkoj pozornici Srbije i temelj njegove popularnosti Ćosić tumači osjećajem da je on jedini srpski političar poslije Rankovića koji je stao na stranu jednoga nesretnoga i poniženoga naroda. Tih godina Dobrica Ćosić stječe položaj ideologa srpske nacionalne misli i nacionalnog autoriteta te se za njim otimaju sve novoosnovane srbijanske političke stranke. Najuspješniji su pri tom bili Miloševićevi socijalisti, iako je Ćosić zadržao položaj „nezavisnog intelektualca“. Zanimljivo je da je Ćosić tada simpatizirao Antu Markovića iako nije vjerovao njegovim reformama. Ćosić kaže da „uz sve dobre namjere Ante Markovića, na ruševinama brionske Jugoslavije nije moguća nikakva reforma“. Posebno je zanimljivo njegovo razmišljanje o Jovanu Raškoviću, vođi srpske stranke u Hrvatskoj, s kojim je dugo prijateljevao. Opisuje ga kao mirotvorca i čovjeka na mirotvornoj „gandijevskoj liniji“. U svojim se razgovorima sa Slavoljubom Đukićem dodirnuo i razgovora s muslimanskim intelektualcima u Sarajevu početkom 1991. godine koji su izražavali veliku bojazan od srpskog nacionalizma. Evo kako Ćosić odgovara na pitanje autora o krivnji za rat: „Slobodan Milošević nije krivac za izbijanje rata, a najmanje su za taj rat odgovorni srpski intelektualci ili Memorandum SANU, koji nije usvojen ... Krivci za rat su separatisti, najprije Slovenci. Oni su svoje otepljenje počeli napadima na Armiju i ubijanjem nespremnih srpskih vojnika (Ćosić smatra vojnike JNA srpskim vojnicima, op.a). Za njihovim primjerom krenuli su i Hrvati blokiranjem kasarni i etničkim čišćenjem ... Pa muslimani napadom na vojne kolone u Tuzli...“. Svoj izbor za predsjednika SRJ sredinom 1992. godine Ćosić tumači poboljšavanjem „međunarodne krvne slike SRJ“. Osvrće se i na Ženevsku deklaraciju koju je potpisao u Ženevi zajedno s hrvatskim predsjednikom Franjom Tuđmanom. U njoj je dogovoreno „humano preseljenje“ izbjeglih Srba iz Zapadne Slavonije u Bosansku Posavinu koja je nastanjena većinskim hrvatskim stanovništvom. Zanimljivo je da je u srbijanskoj javnosti to okarakterizirano kao nacionalna izdaja. Iako su se Ćosić i Milošević slagali u nekim političkim potezima (npr. usvajanje Vance-Owenova plana za BiH), za Miloševića je Ćosić postao pretežak

teret pa ga je jednostavno odbacio. U zadnjem dijelu knjige Ćosić progovara o Kosovu i svojim vezama s njim.

Na kraju za razumljivanje Ćosićeva mišljenja o Jugoslaviji kao multinacionalnoj zajednici, na pitanje kako će se zvati država Srbija kada joj se „prisajedine srpske etničke oblasti iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine u buduću federaciju srpskih zemalja“, Ćosić odgovara „Zašto bi to bila Srbija – možda bi to bila Jugoslavija“.²

Željko KARAULA

² M. NIKOLIĆ, *Što je stvarno rekao D. Ćosić*, Beograd 1995, 92.

Grimanijev zakon (Legge Grimani) i mletački pokušaj gospodarskog oživljavanja kontinentalne Dalmacije

Josip Ante Soldo, *Grimanijev zakon. Zakon za dalmatinske krajine iz 1755./56. godine*, priredio Nikša Stančić, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga – FF Press – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2005, 174. str.

Grimanijev zakon spada u red dragocjenih dokumenata hrvatske povijesti 18. stoljeća. Riječ je o jednome u nizu kapitalnih i dokraja nerealiziranih projekata Mletačke Republike kojim se pokušalo izmijeniti sirotinjski izgled kontinentalne Dalmacije. Budući da napredne ideje, pokušaji i realizacije Grimanijeva zakona plijene pažnju svakog ljubitelja dalmatinske prošlosti,¹ sasvim je razumljivo je da se svojevremeno našao i na istraživačkoj meti fra Josipa Ante Solde, ponajboljeg poznavatelja života kontinentalne Dalmacije u 18. stoljeću. Taj je nedavno preminuli Splitsanin cjeloživotnim kulturnim i znanstvenim angažmanom neizmerno zadužio hrvatsku kulturnu i znanstvenu javnost, franjevačku provinciju Presvetog Otkupitelja, Franjevačku klasičnu gimnaziju u Sinju i – govoreći iz vlastite perspektive i odgovornosti – Cetinsku krajinu kojoj je posvetio nekoliko tisuća studioznih i vrsnih stranica. Grimanijev je zakon preveo i kontekstualizirao preglednom studijom te je cjelokupni rukopis predao akademiku Nikši Stančiću koji je najzaslužniji da je Grimanijev zakon ugledao svjetlo dana u zasebnoj monografiji s dopunjenim tekstovnim i slikovnim prilogima.

Grimanijev je zakon izišao 1755. i 1756. u dvjema gotovo identičnim varijantama: za Zadarski kotar i za Kninsko okružje. Na njegove su se prvenstveno agrarne odredbe upućivali i pozivali svi teritorijalno-upravni dijelovi Mletačke Dalmacije i Albanije (Boka kotorska) koji su pridobiveni mletačkim ratnim i diplomatskim angažmanom u 17. i 18. stoljeću. Osobito je pažnje vrijedan tekst za Kninsko okružje iz 1756. jer je uz talijanski donesen i hrvatski prijevod teksta na štokavsko-ikavskome narječju koje je zbog prostorne raširenosti među Hrvatima umalo tokom 19. stoljeća postalo osnovicom standardizacije suvremenoga hrvatskoga jezika.

¹ Tekst Grimanijeva zakona objavljan je u historiografiji tripot (1841, 1930, i 1987), no nijednom u hrvatskom izdanju i na hrvatskom jeziku.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 39

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2007.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 39

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2007. godine

Naklada

400 primjeraka

